

MAKEDONYA'DAKİ İSTİKRARIN
SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİNİN OHRİD ÇERÇEVE
ANLAŞMASI BAĞLAMINDA ANALİZİ*

Çiğdem AYDIN KOYUNCU** Samet YILMAZ***

Makale Geliş Tarihi-Received: 03.03.2017
Makale Kabul Tarihi-Accepted: 28.05.2017

ÖZ

1991 yılında bağımsızlığını ilan eden ve Yunanistan'la yaşadığı isim sorunu nedeniyle uluslararası alanda Eski Yugoslavya Cumhuriyeti Makedonya (FYRM) ismini kullanan Makedonya Cumhuriyeti'nde 2001 yılında Makedon ve Arnavutlar arasında yaklaşık 8 ay süren çatışmalar yaşanmıştır. Bu çatışmalar sonrasında iki grup temsilcilerinin masaya oturmasıyla başlayan müzakere süreci yaklaşık 2 hafta sürmüş ve 13 Ağustos 2001 tarihinde Ohrid Çerçeve Anlaşması (OÇA) imzalanmıştır. OÇA, Makedonya'nın siyasi yapısının yanı sıra demokratikleşme sürecini de etkilemiştir. Ohrid sonrası süreç tüm zorluklara rağmen azınlık hakları konusunda önemli adımların atıldığı, özellikle yerel yönetimlerde etnik temsille ilgili sorunların giderilmeye çalışıldığı ve özellikle dil özgürlükleri

* Bu makale Çiğdem Aydın Koyuncu'nun yürütücüsü olduğu KUAP(I)-2014/58 kodlu "Ohrid Barış Süreci ve Sonrasında Makedonya'daki İstikrarın Sürdürülebilirliği" başlıklı BAP çalışmasından üretilmiştir ve daha önce "Ohrid Barış Süreci Bağlamında Makedonya'daki İstikrarın Sürdürülebilirliği" başlığıyla Prof. Dr. Mehmet Genç'e Armağan, Kamuran Reçber, Barış Özdal (eds.), Dora Yayınları, Bursa, 2016, 493-515'de yayınlanan makalenin saha çalışması verileri de eklenerek revize edilmiş halidir.

** Doç. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, cigdema@uludag.edu.tr

*** Arş. Gör. Bursa Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, sametyilmaz@uludag.edu.tr

konusunda ciddi gelişmelerin yaşandığı bir dönemdir. Ancak bu olumlu gelişmelerle birlikte OÇA sonrası süreçte hedeflenen düzenlemelerin tam olarak gerçekleştirilemediği ve tarafların memnuniyetsizliklerinin de varlığını koruduğu izlenmektedir. Bu süreç Ohrid üzerinde yeniden bir gözden geçirme sürecinin yaşanmasını zorunlu kılmaktadır. Bu gözden geçirme süreci kısmen Makedonya Cumhuriyeti'nin siyasi ve sivil mekanizmalarında başlatılmıştır, ancak bu konuda daha kararlılıkla ilerlenmesi ve gerekirse uluslararası yapıların da desteğinin alınması yerinde olacaktır. Bu çalışma bağlamında Ohrid Çerçeve Anlaşması ve sonrası süreç Makedonya'daki istikrarın sürdürülebilirliği temelinde tarafların da görüşleri dikkate alınarak analiz edilmeye çalışılmıştır.

156

IJSI 11/1
Haziran/
June
2018

Anahtar Kelimeler: Makedonya Cumhuriyeti, Arnavut, Makedon, Türk, Ohrid Çerçeve Anlaşması.

**ANALYSIS OF THE SUSTAINABILITY OF STABILITY IN
MACEDONIA IN TERMS OF THE OHRID FRAMEWORK
AGREEMENT**

ABSTRACT

In the Republic of Macedonia, which declared its independence in 1991, and used the name the Former Yugoslav Republic of Macedonia (FYROM) on the international area due to its name problem with Greece, there were conflicts between Macedonians and Albanians lasted for about 8 months in 2001. The negotiation process, started between the representatives of two groups following the conflicts, lasted about two weeks, and the Ohrid Framework Agreement (OFA) was signed on 13 August 2001. The OFA has considerably affected political structure and democratization process of Macedonia. After this event, despite a thorny process, there have been seen improvements in minority rights; notably, the local governments have gained more autonomy; and serious steps have been taken regarding language freedoms. However, along with these positive developments, it is observed that after the OFA, the targeted regulations cannot be fully realized, and parties of both sides have dissatisfaction about the process. For that reason, it is a necessity to reconsider the OFA and its implementation. This process has been partly initiated by the political and civilian mechanisms of the Republic of Macedonia; however, if necessary, it is to the point that international structures give concrete support to this processes. This study analyses the sustainability of stability in Macedonia in terms of the OFA and post-process, regarding the opinions of both parties.

Keywords: Republic of Macedonia, Albania, Macedonian, Turkish, Ohrid Framework Agreement.

GİRİŞ

Makedonya Cumhuriyeti¹, 8 Eylül 1991’de gerçekleşen referandum ile alınan bağımsızlık kararını takiben 17 Eylül 1991’de Parlamento kararıyla bağımsızlık ilan etmiştir. O tarihten günümüze Yunanistan ile isim bağlamında yaşadığı sorunun yanı sıra ülke içerisinde siyasi istikrarı tesis etme, iktisadi hayatı canlandırma ve uluslararası toplumla bütünleşme çabası içerisinde dir.

Makedonya sınırları içerisinde yaşayanların çoğunluğu Makedon’dur. Ülke de son resmi nüfus sayımı 2002 yılında yapılmış olup bu sayıma göre ülkenin etnik dağılımı şu şekilde tespit edilmiştir: % 64.2 Makedon, %25.2 Arnavut, %3.9 Türk², %2.7 Roman, %1.8 Sırp ve %2.2 diğer etnik gruplara mensup olanlar. Bu nüfus oranları 2002’den bu güne mutlak suretle değişmiştir, ancak tüm Balkanlarda olduğu gibi Makedonya’da da nüfus oranları ülke siyasetinin belirlenmesinde doğrudan etkili olduğu için güncel verilerin belirlenmesi ve açıklanması büyük tartışmalara konu olmaktadır (Kotsevski, 2014: 7; CIA The World Factbook, 2016; Nedim, 2014: 14). Yukarıdaki verilerden de anlaşılacağı gibi ülkede yaşayan Arnavutlar nüfusun yaklaşık dörtte birini oluşturmakta ve yoğunlukla Kosova, Arnavutluk sınırına yakın alanlarda yaşamaktadır. Etnik çeşitliliğin yanı sıra dilsel zenginliği de barındıran Makedonya’da Makedonca, Arnavutça ve Türkçe ile birlikte Sırpça, Romanca (Romca), Hırvatça, Sırpça, Yunanca ve Ulahça gibi diller de konuşulmaktadır. Makedonya’da etnik, dilsel çeşitliliğin yanı sıra dini farklılıklarda bulunmaktadır (Treneska-Deskoska, 2017: 62). Ülke halkının yaklaşık %67’si Ortodoks Hristiyan’dır. Nüfusun geri kalanının %30’u Müslüman ve %3’ü de diğer dinlere mensup olan vatandaşlardan oluşmaktadır (Nedim, 2014: 14).

158

IJSI 11/1
Haziran/
June
2018

¹ Makedonya Cumhuriyeti, uluslararası alanda isim sorunu nedeniyle Yunanistan ile yaşadığı problem nedeniyle “Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya (FYRM)” adını kullanmaktadır.

² 2001 nüfus sayımında Türkler % 3.9 oranında tespit edilmiştir. Makedonya’daki Türkler ise yaptıkları saha çalışmalarına dayanarak ve nüfus artış oranları da dikkate alınarak bu oranın % 6.5- 7 seviyesinde olduğunu ifade etmektedir (Emin, 2016).

*Makedonya'daki İstikrarın Sürdürülebilirliğinin
Ohrid Çerçeve Anlaşması Bağlamında Analizi*

Bugünkü Makedonya, tarihsel Makedonya topraklarının sadece bir parçasıdır. Tarihi Makedonya toprakları Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılması sırasında Yunanistan, Bulgaristan ve Romanya arasında paylaştırılmıştır (Erol, 2007: 249). Bölge Birinci Dünya Savaşı sonrasında Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'nın yönetimi altına girmiştir (Yerasimos, 1994: 100-101). Bu dönemde Makedonya Sırp tarafından asimilasyon politikasına tabi kalmış, ayrıca Arnavut azınlığa yönelik de anadilini kullanma, eğitim gibi konularda hak kısıtlamaları uygulanarak Arnavutlar da asimile edilmeye çalışılmışlardır (Erol, 2007: 250; Yerasimos, 1994: 101). İkinci Dünya Savaşı sırasında, 1941-1944 yılları arasında, Bulgaristan işgalinden etkilenen Makedonya, savaşın bitmesinden sonra Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti içinde kalmıştır (Poulton, 1993: 59-60).

Yugoslavya'da II. Dünya Savaşı'ndan Yugoslavya'nın yıkılışına kadar geçen süre de 1946, 1963 ve 1974 anayasaları olmak üzere üç anayasa kabul edilmiştir. 1946 Anayasası'na göre Makedonya'da vatandaşlar içerisinde Sırp, Hırvat, Sloven, Makedon ve Karadağlılar ulus olarak kabul edilmekte, diğerleri ise azınlık olarak tanımlanmaktadır. Fakat 1963 Anayasası'nda azınlık ifadesi "küçültücü" veya "aşağılayıcı" olduğu gerekçesiyle kaldırılarak "milliyetler" ifadesi kullanılmıştır. 1963 Anayasası'nın diğer önemli bir özelliği de Müslümanların da ulus statüsü kazanmasıdır. 1974 tarihli Yugoslavya Anayasası'nda ise üçlü bir millet sistemi getirilmiştir. Bu Anayasa'nın ilk bölümünün 1. maddesinde, Makedonya Cumhuriyeti'nin Makedon ulusuna, Arnavut ve Türk milliyetlerine ait olduğu ve bunların her yönden eşit olduğu belirtilmiştir. Anayasanın 177. maddesinde yer alan eşitlik ilkesine göre ise, Arnavut ve Türk milliyetlerinin Makedon ulusu ile her yönden eşit olduğu belirtilmiş, meclis ve belediyelerde milliyetlerin eşit bir şekilde temsil edilme hakkına sahip oldukları vurgulanmıştır. Anayasanın diğer maddelerinde ise, her milliyetin özgürlük hakkı, kendi dilini kullanma hakkı, kültürlerini geliştirme hakkına sahip olduğu ifade edilmiştir. Bununla birlikte milliyetlerin, ana dilinde basın, televizyon ve eğitimini geliştirmesi için Sosyalist Makedonya Cumhuriyeti ile buna bağlı belediyelerin ilgilenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca bu maddede milliyetlerin (Türk ve Arnavut) kendi bayraklarını kullanma hakkına sahip olduğu da ifade edilmiştir. Anayasa'da milliyetlerin yaşadıkları belediyelerde kendi ana dili ile Makedon dilinin eşit olduğu vurgulanmış ve belediyelerdeki önemli bütün belgelerin bu milliyetlerin ana diline çevrilmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca milliyetlerin kendi

anadilinde kamu kurumlarında, kendilerini ifade etme özgürlüğüne sahip oldukları ifade edilmiştir. 1989 yılına kadar yürürlükte kalan 1974 Anayasası ulus, milliyetler ve etnik gruplar şeklinde bir ayrıma gitse de herkesin hakkını garanti altına alarak özünde azınlık hakları konusunda özgürlükçü bir niteliğe sahip olmuştur (Poulton, 1995: 123; 123; Erol, 2007: 252; Kut, 2005: 99).

Soğuk Savaşın bitimiyle birlikte Yugoslavya'yı oluşturan diğer federe devletler gibi Makedonya'da bağımsızlığını ilan etmiş ve 1991 yılında da bağımsızlık sonrası Anayasasını onaylamıştır. Ancak bu Anayasa bağlamında bir takım sorunlar oluşmuş ve bunlarda zamanla ülke içerisinde çatışmalara neden olmuştur. Bu çatışmaların artması üzerine AB, ABD, AGİT gibi güçler devreye girmiş ve onların da taraflar arasında yaptıkları arabuluculukla Ohrid Çerçeve Anlaşması (OÇA) kabul edilmiş ve bir düzen kurulmaya çalışılmıştır. Ancak Ohrid sonrası süreçte de gerek Anayasa'dan gerekse de Anayasaya bağlı hayata geçirilmesi gereken düzenlemelerde yaşanan sorunlardan kaynaklı sıkıntıların devam ettiği görülmektedir. Bu çalışmada öncelikle Ohrid öncesi süreç değerlendirilecek, daha sonra ise OÇA ile getirilmeye çalışılan düzen bağlamında Makedonya'da yaşanan sorunların nedenleri ortaya konulmaya çalışılacak ve istikrarın sağlanmasında gelinen aşama analiz edilecektir.

1. MAKEDONYA CUMHURİYETİ'NİN BAĞIMSIZLIK SÜRECİ VE 1991 ANAYASASI

Makedonya Cumhuriyeti bağımsızlığını ilan ettikten sonra ilk anayasasını Kasım 1991 tarihinde kabul etmiştir. Bu Anayasasının giriş kısmında devlet 'tarihsel olarak Makedonların ulusal devleti' olarak tanımlanmış ve Arnavutlar, Türkler ve diğer milliyetlerin etnik Makedon Slavlar ile eşit hakları olduğu vurgulanmıştır (<http://www.servat.unibe.ch/...>, 2015). Bu çerçevede Makedon halkı Anayasada kurucu ulus olarak kabul edilmiştir. Yugoslavya döneminde Makedonya Federe Cumhuriyeti'nde yürürlükte olan 1974 tarihli son Anayasada geçen "Türk ve Arnavut kurucu milliyet" ifadeleri yeni anayasada yer bulmamıştır. Bu Anayasal değişiklik sonrasında 1974 Anayasasında Makedon ulusu ile eşit haklara sahip kurucu milliyet olan Türkler ve Arnavutların tüm meşru haklarını kaybettikleri görülmektedir. Bu durum karşısında Türkler ve Arnavutlar Anayasanın kendilerince kabul edilemez nitelikte

*Makedonya'daki İstikrarın Sürdürülebilirliğinin
Ohrid Çerçeve Anlaşması Bağlamında Analizi*

olduğunu ifade etmişlerdir (Netkova, <http://www.iudergi.com/...2014>).

1991 yılında kabul edilen yeni Cumhuriyetin ilk Anayasası'nın 7. maddesine göre, milliyet mensuplarının, Üsküp merkez belediye sınırları hariç, çoğunlukta yaşadıkları il ve ilçelerde kanunun öngördüğü şartlar çerçevesinde, kendi anadil ve alfabelerini Makedon dili ve Kiril alfabesiyle birlikte resmi olarak kullanabilecekleri düzenlenmiştir. Bu Anayasanın 8. maddesinde ise, milliyetlerin etnik, kültürel, dilsel ve dinsel kimliklerinin Makedonya Cumhuriyeti tarafından garanti altına alındığı belirtilmekte ve 48. maddesinde ise milliyetlerin kendi kimlik ve milli özelliklerini serbestçe ifade edebilme, koruma ve ilerletme; bu amaçlar doğrultusunda kültür ve sanat dernekleri, ilmi ve diğer kurumları kurabilme, kendi dillerinde eğitim verilecek ilk, orta ve lise seviyesinde okullar kurma haklarına sahip oldukları ifade edilmektedir (<http://www.servat.unibe.ch/...2016>).

Bu Anayasa öncelikle taslak olarak sunulmuş ve Arnavutlar metne büyük tepki göstermişlerdir. Ancak Makedonya Parlamentosu bu taslak metni 17 Kasım 1991'de aynen kabul edince Arnavut milletvekilleri boykot ederek Parlamentosu terk etmişlerdir. Bu süreçte başlayan anlaşmazlığın ilerleyen süreçte Makedonya'da doğacak etnik sorunların da başlangıç noktası olduğu söylenebilir. Anayasanın kabulünü takiben kurulan teknokratlar hükümeti başarılı olamayınca birkaç başarısız hükümet kurma girişimi daha yaşanmıştır. Neticede Makedonya Sosyal Demokratlar Birliği (SDSM) ve Arnavut partileri (Arnavut Demokratik Refah Partidi (PDP)-Demokratik Halk Partisi (NDP))³ ve bazı küçük partilerin oluşturduğu bir koalisyon hükümeti 4 Eylül 1992 tarihinde kurulmuştur. İki tarafın milliyetçi partilerinin bir koalisyon hükümeti içerisinde yer alması, ülkede Makedon ve Arnavut milliyetçiliğinin daha da tırmanmasına neden olmuştur. Milliyetçiliğin artmasında Makedon kesim için Yunanistan ile yaşanan isim krizinin Makedon kimliğini güçlendirdiği, ancak diğer etnik yapıları ötekileştirdiği yönünde analizler de yapılmaktadır (Zahariadis, 2003: 260).

³ Arnavut Demokratik Partisi (PDSH), Arnavut Demokratik Refah Partisi (PDPA) ve Demokratik Halk Partisi'nin (NDP) birleşmesiyle 4 Temmuz 1997 tarihinde kurulmuştur.

Arnavutların ise Makedonlarla sorunlarının artmasında etkili olan nedenler sıralanırken sayıca diğer milletlerden fazla olmaları ve yanı başlarında güçlü bir ulusal devletlerinin olmasının yanı sıra çok milliyetçi olmaları da vurgulanmaktadır

2. OHRİD ÇERÇEVE ANLAŞMASI ÖNCESİNDE MAKEDONYA'DA YAŞANAN ETNİK ÇATIŞMALAR

Toplam nüfus içerisinde oranları %25 olan Arnavutların özellikle ülkenin batısında ve başkent Üsküp'te yaşadıkları görülmektedir. Yugoslavya döneminde Makedonya Federe Cumhuriyeti'nde yaşayan Arnavutların statüsü özerk Kosova bölgesinde yaşayan Arnavutlarla birlikte "milliyet" olarak belirlenmiş ve Tito'nun Arnavut milletine yönelik uygulamış olduğu yumuşak politikalar nedeniyle sorunsuz bir yaşam sürmüşlerdir. Ancak Yugoslavya'da Tito'nun ölümü ve sonraki siyasal süreçte aşırı milliyetçi Sırp'ların etkisiyle Arnavutlara özellikle de Kosova'lı Arnavutlara yönelik baskılar artmıştır. Bu baskıların neticesinde Kosova'lı Arnavutlar kitlesel protestolara başlamış ve bu toplumsal hareketler zamanla Makedonya'daki Arnavutları da içine alarak genişlemiştir.

Etnik Makedonlar ile Arnavutlar arasındaki sorunların ve buna bağlı gelişen çatışmaların bağımsızlık döneminden itibaren başladığı görülmektedir. Arnavutların tarihsel süreç dikkate alındığında, Osmanlı İmparatorluğu döneminde ayrıcalıklı haklardan yararlandıkları, bu konumlarını Yugoslavya'nın milliyetler sistemi içerisinde de sürdürdükleri görülmektedir. Dolayısıyla Makedonya Cumhuriyeti ilk kurulduğunda temel kaygıları kendilerine bu zamana kadar tanınmış hakların devam edip etmeyeceği üzerine olmuştur (Mandacı, 2008: 47; Zahariadis, 2003: 268).

Makedonlar ve Arnavutlar arasındaki anlaşmazlıklar ülkenin farklı coğrafi kesimlerinde yaşamakta olmaları nedeniyle toplumsal kaynaşma eksikliğinden, kültürel ve dinsel farklılıklardan, ekonomik durum, sosyal statü ve eğitim hakkı farklılığından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle Arnavutların Makedonya Cumhuriyeti ilk kurulduğunda ve Anayasa çalışmalarına başlandığında öncelikli talepleri eğitim hakkı ve bu bağlamda anadilde eğitim eksikliğinin giderilmesi olmuştur. Ayrıca kamu görevlerine alınmada kendilerine de bir kota uygulanmasını ve

*Makedonya'daki İstikrarın Sürdürülebilirliğinin
Ohrid Çerçeve Anlaşması Bağlamında Analizi*

ekonomik şartlarında düzelmeler sağlanması için çeşitli önlemler alınması talep etmişlerdir (Zahariadis, 2003: 262)

1991'de Makedonya bağımsızlığını ilan edince ülkede yaşayan Arnavutların da taleplerinde değişimler görülmeye başlamıştır. Bu değişimin yaşanmasında en önemli etken elbette ki Makedonya'da Makedonların kurucu unsur olarak kabul edilmesi ve Makedon kültür ve dilinin her alanda baskın olmaya başlamasıdır. 1992 yılı Ocak ayında Makedonya'da yapılan referandum sırasında Arnavutların çoğu Makedonya'dan özerklik yönünde talepte bulunmuşlardır. Hatta 1993 yılında Makedonya Arnavutları İllirida Özerk Cumhuriyeti'ni ilan etmişlerdir. Ancak hem ortak bir lider bulamadıkları hem de Arnavutluk'tan destek alamadıkları için bu girişim sonuçsuz kalmıştır. Çünkü Arnavutluk, Makedonya'da bu özerklik girişimi sonucunda doğacak bir gerilime Sırbistan'ın da taraf olması ve hatta işgale yönelmesi endişesi duymuştur. Bu nedenle de böyle bir özerk cumhuriyet istemediklerini açıklamıştır (Biberaj, 1998: 45). Makedon ve Arnavutlar arasındaki gerilimin zamanla, bu özerklik talebinin yanı sıra Tetovo'da (Mala Recica kasabasında) izinsiz kurulan Arnavut üniversitesi gibi nedenlerle tırmandığı görülmektedir (Adamson, Jovic: 293). Bu süreçte gerçekleşen Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Arnavutların desteklediği Demokrat Parti Makedonların desteklediği VMRO-DPMNE (İç Makedon Devrimci Örgütü-Makedon Ulusal Demokratik Birliği) partisi ile işbirliği yapmış ve Boris Trajkovski cumhurbaşkanı seçilmiştir. Cumhurbaşkanlığı seçim sürecinde de görüldüğü üzere, aslında Arnavutlar yeni kurulan anayasal düzende siyasal olarak sistemin dışında bırakılmamış ve Parlamentoda temsil hakkı elde etmişlerdir. Ancak 1990'ların sonlarına doğru parlamentoda Arnavut halkını temsil eden partilerin Arnavut halkının taleplerini yeterince savunamadıkları inancı oluşmaya başlamıştır. Bu inançla birlikte Makedonya'da daha sert ve milliyetçi Arnavut partiler yükselişe geçmiştir. Bu dönemde Arnavutların isteklerinin Makedon siyasal kesim tarafından sürekli bir biçimde görmezden gelinmesi de Arnavutların dışlandıklarına dair inançlarının artmasında etkili olmuştur. Kamu kurumlarında Arnavutların temsil oranlarının nüfuslarına kıyasla düşük olması, Arnavutça eğitim kurumlarına çok sınırlı bir düzeyde izin verilmesi ve yukarıda belirtildiği üzere Arnavutçanın eğitim dili olarak belirleneceği bir üniversitenin kurulmasına müsaade edilmemesi karşılıklı ilişkileri gerginleştirmiş ve ülkenin kuzeybatı kesimlerinde silahlı çatışmaların çıkmasına neden olmuştur. Böylece ülkede etnik

çatışmanın yaşanmaya başladığı bir sürece girilmiştir (Bell, 2003: 51; Emin, 2014: 29-30).

Yaklaşık 10 yıllık bu süreçte yaşanan çatışmalarda 2001 yılı önemli bir dönüm noktası olmuştur. 2001 ortalarında daha çok temsil ve sivil hak taleplerinde bulunan Arnavutların Ulusal Kurtuluş Ordusu (NLA) gerilla aktivitelerine başlamıştır. Bu dönemde başlayan çatışmalarda 200'den fazla kişi ölmüş ve 100 binden fazla kişi ülke içinde göçe maruz kalmıştır (Brunnbauer, 2002: 2). 30 Nisan 2001⁴ tarihinde Makedonya-Kosova sınırında çıkan çatışmada 8 Makedon askeri hayatını kaybetmiş, 02 Mayıs 2001 tarihinde ise Manastır'da Arnavut dükkanlarının Makedonlar tarafından yakılmasıyla birlikte Arnavut-Makedon çatışması iyice büyümüş ve bu alandan hızla Kırçova, Üsküp, Debar-Struga ve Tetova-Gostivar bölgelerine yayılmıştır. Bu süreçte dış güçler de sorunun büyümesinden endişe duymaya başlamışlardır. Balkanlarda 1990'lardan itibaren yaşanan deneyimlerin etkisiyle, uluslararası toplumun Makedonya'da yaşanan sorunlara daha dikkatle ve hassas yaklaştığı görülmektedir. Arnavut gruplar illegal örgütlerle Üsküp'ün batısında bir bölgeyi işgale kalkışınca ABD, çatışmalara bir an önce son verilmesi ve tarafların uzlaşmaya varması çağrısında bulunmuştur. Daha sonrasında ise ABD, AB ile birlikte arabuluculuk çabaları göstermeye başlamıştır. Bu çerçevede tarafların bir araya getirilerek bir müzakere masasına oturmaları sağlanmış, OÇA'nın yapılması sürecine girilmiştir (Maliki, 2006).

3. OHRİD ÇERÇEVE ANLAŞMASI'NIN (OÇA) GETİRDİĞİ DÜZENLEMELER

Makedonya'da Makedon ve Arnavutlar arasında yaklaşık 8 ay süren çatışmalar sonrasında iki grup temsilcilerinin masaya oturmasıyla başlayan müzakere süreci yaklaşık 2 hafta sürmüş ve 13 Ağustos 2001 tarihinde Ohrid Çerçeve Anlaşması (OÇA) imzalanmıştır⁵. Bu çerçeve anlaşması ile Anayasada yapılacak değişiklikler için yol haritası

⁴ Bu tarih Makedon hükümeti tarafından Ulusal Yas Günü ilan edilmiştir.

⁵ Ohrid Çerçeve Anlaşması'nın orijinal tam metni için bkz. http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/the_former_yugoslav_republic_of_macedonia/framework_agreement_ohrid_130801_en.pdf (E.T. 12.03.2016)

*Makedonya'daki İstikrarın Sürdürülebilirliğinin
Ohrid Çerçeve Anlaşması Bağlamında Analizi*

çıkartılmış ve Arnavutlar lehine yarı ortaklık niteliğinde (semi-consocietional) (Mandacı, 2007: 5-24) bir yapı tasarlanmış, bunun için de bir zaman çizelgesi hazırlanmıştır. OÇA, ülkenin iki büyük Makedon partisi olan VMRO-DPMNE⁶ ve SDSM (Makedonya Sosyal Demokrat Birliği)⁷'nin liderleri ve iki büyük Arnavut siyasi partisi olan DPA ve PDP'nin liderleri ile anlaşmanın uluslararası garantörleri olarak ABD özel temsilcisi Jhames Pardew, AB özel temsilcisi Fransoa Leotar ve Makedonya Cumhurbaşkanı tarafından Makedonya'nın başkenti Üsküp'te imzalanmıştır.

OÇA ile öncelikle Anayasada kullanılan bazı terimlerde değişiklik yapılması istenmektedir. 'Makedon halkı', 'milliyetler', 'azınlıklar' terimleri yerine 'nüfusun çoğunluğu', 'çoğunlukta olmayan topluluklar' sözcükleri kullanılacaktır. Bu şekilde düşünsel anlamda grupların birbirlerini ötekileştirmesinin önüne geçilmeye, devletin içinde yaşayan gruplar arasındaki tek farkın nicelik olması, etnisite ve etnik milliyetçilikten mümkün olduğunca uzak durmalarının sağlanması amaçlanmaktadır (Gülboy, 2012:108).

OÇA polis gücünün Makedon hâkimiyetinden çıkarak diğer toplumları da içine alacak biçimde genişletilmesini ve bu bağlamda 2002 ve 2003 yıllarında azınlıklardan, kendi nüfuslarının yoğun olduğu bölgelerde görev yapmak üzere senede 500 kişinin polis gücüne katılmasını şart koşturmaktadır. Oluşacak bu yeni polis gücü için ABD, AB ve AGİT finansal, teknik, eğitim desteğini sağlamayı garanti etmişlerdir. NATO'da Arnavutların elinde bulunan silahların toplanması konusunda sorumluluğu üstlenmiştir (Mandacı, 2007: 6).

Ohrid Anlaşması'nın özellikle etnik kimliklere saygı ve etnik yapıların temsili konusunda getirdiği tüm olumlu uygulamalara rağmen, anlaşma metninin sadece İngilizce olarak hazırlanmış olması, Makedonca ve Arnavutça resmi kopyalarının olmaması bir diğer tartışma konusudur. Bu durum anlaşmanın sadece AB ile ABD baskısı sonucu imzalandığı ve Makedon ve Arnavutlarca tam olarak

⁶ Makedonya Cumhuriyeti'nin Makedon kökenli en önemli siyasi partisi VMRO-DPMNE'dir. Parti 1990 yılında kurulmuşsa da köken olarak 1930'lara kadar gitmektedir. Parti kendisini temel olarak Avrupalı bir özde ve Hristiyan demokrat olarak tanımlamaktadır.

⁷ SDSM, mecliste temsil edilen en büyük Makedon partilerinden biridir.

benimsenmemiş olduğu eleştirilerine neden olmaktadır (Rocha, 2003). Ancak sadece İngilizce hazırlanmasının arkasındaki gayenin farklı dillerde oluşabilecek anlam farklılıklarını önlemek olduğu da düşünülebilir (Gülboy, 2012: 108-109).

Anlaşmada “tüm Makedonya vatandaşlarının çıkarlarına ve etnik kimliklerine saygı duyarken, sivil toplumun barışçıl ve uyumlu gelişimini destekler” ifadesi yer almaktadır. Bu ifadeyle etnik temelli bir devlet anlayışından vatandaş temelli bir devlet anlayışına geçişin hedeflendiği görülmektedir. Temel prensip olarak siyasi amaçlar için şiddet kullanımı ve etnik sorunlarda bölgesel çözümlerin reddedildiği belirtilmektedir. Ayrıca devletin çok-etnikli karakterinin garantisini için yerel yönetimlerin güçlendirilmesi de önerilmektedir (<http://ec.europa.eu/enlargement...>, 2016; Gülboy, 2012: 109).

OÇA’nda öngörülen düzenlemelerle, bir belediyede çoğunluğu oluşturan topluluk, Makedon dilinin yanı sıra, kendi anadilini ve bayrağını da kullanma hakkı elde edecektir. Bunun yanı sıra OÇA’nın hükümlerinde yerel yönetimlere geniş yetki devrinin olduğu ve önemli mali olanakların sağlandığı da görülmektedir. Ayrıca çerçeve anlaşmasında, azınlıklara ilişkin yapılacak anayasa ve yasa değişikliklerinin Meclis’te onaylanmasında, salt çoğunluk veya üçte iki çoğunluğun yanı sıra ikinci bir oylama yapılması ve bu oylamada azınlık temsilcilerinin salt çoğunluğunun da alınması (Badinter prensibi⁸) hükümleştirilmiştir ([http://www.mfa.gov.tr/...](http://www.mfa.gov.tr/), 2016). Ayrıca kültür, dil, eğitim, kişisel belgeler, sembollerin kullanımı, maliye, seçimler, Üsküp ve tüm belediyelerin sınırları konularında azınlık oylarında çoğunluk aranması ilkesi geçerli kılınmıştır. Komisyonun başkanlığını yapan Robert Badinter’in Anayasanın hazırlanması sırasındaki katkılarından dolayı Anayasa’da yer alan

⁸ Batılı devletler Ohrid sürecinin sağlıklı işlemesi adına çaba göstermişlerdir. Bu açıdan en etkili arabuluculuk Fransız Anayasa Profesörü Robert Badinter tarafından yürütülmüş ve Avrupa Topluluğu’nun Yugoslavya’dan ayrılan cumhuriyetlerinin tanınması için gerekli kriterleri belirleyen komitenin de başkanı olmuştur. Bir etnik azınlığın ki, bu sayı olarak sadece Arnavutları kapsamaktadır, kültürel haklarını ilgilendiren bir kararın ulusal ve yerel seviyede tesisinin azınlık temsilcilerinin onayı olmadan imkânsız olmasına dair ilke Badinter ilkesi olarak ifade edilmektedir (Mandacı, 2012: 223).

*Makedonya'daki İstikrarın Sürdürülebilirliğinin
Ohrid Çerçeve Anlaşması Bağlamında Analizi*

etnik çoğunluğun oyu, genişletilmiş yerel yönetim hakları ve ademi-merkezileşme yönündeki maddeler Badinter Prensipleri olarak anılmaktadır (<http://ec.europa.eu/enlargement/...>, 2016; Gülboy, 2012: 109).

Anlaşmanın 3. Maddesinde bir yıl içerisinde belediyelerin sınırlarının tekrar çizilmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca kamu kuruluşlarında istihdam da etnik azınlıklara hassasiyet gösterilmesi düzenlemiş ve hükümetin elindeki bazı önemli yetkiler yerel yönetimlere aktarılmıştır. Yeni anayasal düzenlemelerle Arnavutların çoğunluk olduğu şehirlerde kültürel özerklik ve hatta bir dereceye kadar siyasal otonomi oluşması şansı ortaya çıkmıştır (<http://ec.europa.eu/...>, 2016).

Eğitim alanında getirilen en önemli düzenlemeler azınlıklara kendi dillerinde eğitim hakkı, üniversite seviyesinde eğitim için devlet desteği sağlanması ve devlet üniversitelerine girme de pozitif ayrıcalıklar elde etmeleridir. Anlaşmanın 6. Madde ile “nüfusun % 20'si tarafından konuşulan herhangi bir dilin de devletin resmi dillerinden kabul edilmesi” düzenlemesi getirilmiştir. Ancak devletin resmi dili Makedonca olarak kalmış bu düzenleme sadece Makedonya'nın iç kurumları için geçerli kılınmıştır. Dolayısıyla yerel yönetimlerde nüfusun % 20'sinden fazlasının kullandığı bir dil, Makedonca yanında resmi dil olarak o yerel yönetimde kullanılabilir (http://ec.europa.eu/enlargement/..., 2016; Tufan, 2015: 6-31; Gülboy, 2012: 110).

Anlaşmanın 19. Maddesine göre Makedonya Cumhuriyeti'nde din özgürlüğü garanti altına almıştır. Yine bu çerçevede Anlaşma'nın 48. Maddesi'ne göre, Makedonya'da yaşayan tüm azınlıkların etnik, dilsel, kültürel ve dinsel kimliklerinin korunması Makedonya Cumhuriyeti'nin temel sorumluluğu olarak ifade edilmiştir. 56. Maddesi'nde ise Makedonya'nın ve Makedonya'da yaşayan tüm azınlıkların tarihi ve sanat zenginliklerinin, hukuki durumu ne olursa olsun mal varlıklarının korunması, geliştirilmesi ve zenginleştirilmesi garanti altına almıştır. Anlaşma'nın 78. Maddesi'nde ise Makedonya Parlamentosu'nun yapısı belirlenmiştir. Buna göre Parlamento çatısı altında topluluklar arası ilişkileri düzenleyecek bir Komite kurulması ve bu komite de Makedon ve Arnavutların 7 üyeye, ayrıca Türk, Ulah, Romen ve diğer iki toplumdan da birer üye olmak üzere 5 üyeye temsil edilmeleri kararlaştırılmıştır. Yine Anlaşmaya göre etnik

ayırım yapmaksızın güvenlik konseyinin diğer üyelerini de seçmekle görevli Makedonya Cumhurbaşkanı, Makedonya Güvenlik Konseyi'nin de başkanıdır (<http://ec.europa.eu/enlargement/...>, 2016).

Bu çerçevede OÇA'da öngörülen anayasa değişikliklerine ilişkin sürecin başlatılmasına Makedonya Parlamentosu'nda 6 Eylül 2001 tarihinde yapılan oylama sonucunda karar verilmiş ve değişiklikler 16 Kasım 2001'de oy çokluğuyla kabul edilmiştir. Nihayetinde ülkede aylarca süren istikrarsızlık/iç savaş son bularak olağan sürece/normal hayata dönülmeye başlanmıştır.

168

IJSI 11/1
Haziran/
June
2018

4. OHRİD SONRASI SÜREÇTE İSTİKRARIN TESİSİ VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ

Ohrid Çerçeve Anlaşması'nın imzalanmasının ardından ilk dönemde yasama faaliyetlerinin, hükümetlerin tarım, çevre, enerji, savunma alanlarında reformlarının yanı sıra ülkenin AB ve NATO üyeliği için gerekli hazırlıkların da devam ettiği görülmektedir (Koneska, 2014: 73). Ama temel sorun ülke içerisinde etnik gerilime de neden olan Arnavutların talepleri bağlamındaki sorunların giderilmesidir. Bu konuda önemli gelişmeler yaşanmış olmakla birlikte ülkede etnik gerilim tam anlamıyla da son bulmamıştır. Bunun iki yönlü değerlendirilmesi gerekir. Bir yönü Arnavutların OÇA çerçevesinde birçok hak kazanımını elde etmiş olmalarına rağmen yeterli görmemeleri ve özellikle süreçlerin çok yavaş ilerlemesi ve bazı noktalarda henüz adımların yeterince atılmamasından duyduğu endişeleridir. İkinci yönü ise Arnavutça'nın çeşitli koşullara bağlı olarak resmi dil olması ve Arnavutların kamuda daha fazla yer almaya başlamalarıyla Makedonların artan rahatsızlığı ve bunun da Makedon milliyetçiliğini tetiklemesidir. Bu iki yön de OÇA'nın uygulanma sürecini zorlaştıran unsurlardır. Uluslararası aktörlerin garantörlüğüne rağmen OÇA'nın hedeflerinin istenilen seviyede ilerlemediği görülmektedir. Arnavut siyasi elit bu noktada OÇA'nın Makedonlarca yeterince içselleştirilmediği/benimsenmediği eleştirilerini getirmektedir. Arnavutlar OÇA'nın ülkenin genelinde bir hukuki anlaşmadan ziyade bir değerler belgesi olarak görülmesi gerektiğini düşünmektedir. Ancak bu şekilde ayrışmanın ortadan kalkacağını aksi durumda ise ayrışmanın keskinleşerek yeni gerilimlere yol açacağını ifade etmektedirler. Arnavutların ülke

*Makedonya'daki İstikrarın Sürdürülebilirliğinin
Ohrid Çerçeve Anlaşması Bağlamında Analizi*

yönetiminde ve kamuda daha fazla yer bulmaları, Makedon milliyetçiliğini etkilediği gibi Arnavutların da birbirlerine daha çok kenetlenerek Arnavut milliyetçiliğinin daha da güçlenmesine etkide bulunduğu gözlenmektedir. Makedonların her fırsat da OÇA'nın uygulanmasına dair kısıtlamalara başvurmaları Arnavut ayrılıkçıların da seslerini yükseltmelerine neden olmaktadır. Bu çerçevede devlet bütçesindeki paylaşım önemli bir tartışma konusudur. Arnavutlar devlet bütçesinde kendilerinin yararlandığı payların çok düşük olduğunu bu nedenle Arnavut diasporasının ekonomik katkısının öneminin halen büyük olduğunu vurgulamaktadırlar. Tüm bu süreçler milliyetçi söylemleri arttırmakta ve beraberinde "Büyük Arnavutluk" ya da "Doğal Arnavutluk" diye isimlendirilen Kosova ve Arnavutluk sınırında yoğunlaşan Makedonya Arnavutlarının Kosova ve Arnavutluk ile birleşecekleri ulusçu projeyi dile getirmelerine fırsat doğurmaktadır⁹ (Emin, 2014: 30-31).

OÇA'nın temel amacı, bir yandan Arnavutların bir kısım taleplerinin karşılanarak rahatsızlıklarını gidermek diğer yandan da Makedonların ülkenin parçalanacağı yönündeki endişelerini gidererek gerilimi ortadan kaldırmaktır (Bieber, 2005: 108). Ancak Ohrid sonrası süreç değerlendirildiğinde, OÇA çerçevesinde kabul edilen Anayasada belirtilen düzenlemelerin süreç içerisinde tamamen gerçekleştirilmediği, gerçekleşenlerinde olması gerekeni karşılamadığı ve bu durumun da hem Makedonları hem Arnavutları huzursuz ettiği söylenebilir. Bunlar örneklendirilecek olursa ilk olarak kamu kurumlarında temsil ile başlanabilir. Anayasa çerçevesinde "her azınlığın nüfus oranına göre kamu kurumlarında temsili" hükmü olmasına rağmen bu konuda önemli bir başarı sağlanamamıştır. Hatta azınlık nüfusunun işsizlik oranı içerisindeki paylarının çok yüksek olduğunu dikkate alınarak genel işsizliğin % 30'ları geçtiği tespit

⁹ Balkanlardaki sorunların tam anlamıyla çözülememesinde etkili olan unsurlardan biri özellikle Arnavut ve Sırp toplumlarında ön plana çıkan geçmişteki deneyimlerinin de etkisiyle "Büyük Arnavutluk" ve "Büyük Sırbistan" devleti kurma idealleri ve hayalleridir. Bu idea/istek Makedonya'da yaşayan Arnavutlar tarafından bölgedeki diğer Arnavutlara göre daha fazla dile getirilmektedir. Bu konuda yapılan analiz ve çalışmalarda bunun nedeni olarak Makedonya'da yaşayan Arnavutların 1991'de kurulan Makedonya Cumhuriyeti'ni ülkede kendilerini görmezden gelen politikaların da etkisiyle tam olarak içselleştiremedikleri ifade edilmektedir.

edilmiştir (Dehari, Todhri, 2015: 41,48). Özellikle kamu görevlerinde temsilde küçük azınlık gruplarının durumunun daha da kötü olduğu görülmektedir.

OÇA imzalandıktan sonraki süreçte 2004 yılında âdemi-merkezileşme alanındaki yasama sürecinde de problemler doğmuştur. Belediye sınırları etnik nüfuslara göre yeniden belirlenmiş ve belediye sayısı da azaltılmıştır. Bu konu ülke genelinde özellikle akademik alanda tartışmalara neden olmuştur, zira Çerçeve Anlaşma'da etnik sorunların teritoryal çözümlerini yasaklayan düzenleme (1. Madde) yer almaktadır ve belediyelerde yapılan bu değişiklik ilgili maddenin ihlali olarak değerlendirilmiştir. Bu aynı zamanda ülkenin çok etnikli yapısına zarar verme ve Arnavutların kuzeybatı bölgesinde yoğunlaşmasına neden olarak ülkeyi kutuplaştırmaya yol açabilecektir. 2007 yılında ise etnik ilişkiler komisyonunun kurulmasının ertelenmesi nedeniyle Arnavutları temsil eden Demokratik Bütünleşme Birliği partisinin Parlamento çalışmalarını boykot ettiği ancak hükümetin bu süreci tekrar ele alması ile boykotun sona erdiği görülmektedir (Gülboy, 2012: 111). Bir diğer Arnavut siyasi temsilcilerinin Parlamento boykotu ise, Makedonları temsil eden partilerin özerk Arnavut bölgelere yol açar düşüncesiyle yerel yönetimlerle ilgili yasayı geçirmek istememeleri nedeniyle gerçekleşmiştir. Oluşan krize AB Yüksek Temsilcisi Javier Solana müdahale etmiştir.

Ohrid sürecinde üzerinde en çok tartışılan konu anadilde eğitim ve çifte çoğunlukla karar alma prensibi değil, sembolik karakterli Kilisenin statüsü ve yerel yönetimlerle ilgili uygulamalar olmuştur. Bunun altındaki temel etken de Makedon politikacıların ulusal kimliklerinin tehlikede olduğu şeklindeki manipülasyonlarıdır. Yine bu süreçte Arnavutların çoğunluk prensibi ve yerel yönetimlerle ilgili düzenlemelere çok önem verdikleri görülmektedir. Çünkü bu düzenlemeler ile Arnavutlara onayladıkları yasaları geçirme ve onaylamadıklarını veto etme gücünü vermekteydi (Brunnbauer, 2002: 17). Makedonya'da yerel yönetimlerin yapısı ve temsil konusu iç istikrarsızlığın ve çatışmaların temel nedenlerinden biridir. Bu nedenle ülke siyasetinin oluşmasında da temel belirleyiciliğe sahiptir. 2001'deki etnik çatışmalarda temel ifade edilen sorun Arnavutların hukuki statülerinin düzeltilmesi ve kamu alanında temsil oranlarının arttırılmasına yönelik talepleridir. Tüm bu taleplerin en belirginleştiği alan yerel yönetimlerdir ve 1990'lı yıllardan sonra bütün Balkanlar'da

*Makedonya'daki İstikrarın Sürdürülebilirliğinin
Ohrid Çerçeve Anlaşması Bağlamında Analizi*

olduğu gibi Makedonya'da da bu konuda yapılan reformlar çok yavaş ilerlemiştir. Oysaki yerel yönetimler temelinde taleplerin karşılanması ve böylelikle yerel yönetimlerin güçlendirilmesi ülkenin iç dengesini, istikrarını ve demokratikleşme sürecini olumlu anlamda etkileyecek, gerilimlerin ortaya çıkma olasılığını düşürecektir. Bu faktörlerinde bilinciyle OÇA ile garanti altına alınmış olan yerel özyönetim süreçleri yavaş da olsa yürütülmeye devam etmektedir (Emin, 2014: 23; Ordanoski, Matovski, 2007: 48-50).

2001'de ülkede yaşanan etnik çatışmaların ardından imzalanan OÇA ile Makedonya'da etnik temelli siyasetin etkisini kaybedeceği umut edilmiştir. Ancak OÇA'nın uygulanma sürecinden kaynaklı problemlerin yanı sıra OÇA'ya dönük etnik gurupların farklı algılamalarının kendi milliyetçiliklerini tetiklemesiyle etnik temelli milliyetçi akımlar varlığını devam ettirmiştir. Makedon milliyetçiliğinin 2006'dan itibaren yükselmesinde milliyetçi Makedon partisi VMRO'nun bu tarihte seçimleri kazanması etkili olmuştur. Başbakan Nikola Gruevski'nin politikaları çoğu zaman Makedonya'da olduğu kadar bölge ve AB ülkelerinde de tepkiyle karşılanmıştır. Ayrıca milliyetçiliğin yükselmesi beraberinde seyrek de olsa küçük ölçekli gerilim/çatışmaların yaşanmasına neden olmuştur (<http://www.freedomhouse.org/...> 2014). Bu durum 2001'den bu yana Makedonya'da etnik temelli algının değişmediğini ve istikrar temelli dengenin de hali hazırda henüz tesis edilemediğini göstermektedir. Aslında 2009 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde İmer Selmani isimli Arnavut kökenli adayın Makedonlardan da oy alması ve en fazla oy alan ikinci aday olarak kayıtlara geçmesi ilk defa etnik bölünmüşlüğü aşacak bir olay olarak değerlendirilmiştir. Ancak adayların kısa sürede etnik milliyetçi söylemlere geri dönmesiyle yeşeren bu umutlar da rafa kalkmıştır. Makedon siyasetinde önemli yere sahip ülkedeki iki önemli partiden biri olan aşırı milliyetçi VMRO ile daha ılımlı ve sosyal demokrat kökenli olan SDSM arasındaki ciddi ideolojik farklılıklardan kaynaklı gerilimlerde ülke siyasetini zorlamaktadır. Ayrıca maalesef gerek Makedon gerekse Arnavut siyasetçilerin siyasi rant veya kısa vadeli çıkarlar uğruna etnik söylemlere oynamaktan çoğu zaman çekinmedikleri ve bunun da ülke de gerilimini arttırdığı görülmektedir (Emin, 2014: 25-26).

Makedon milliyetçiliği özellikle OÇA sonrasında bir ivme kazanmıştır. Ayrıca Makedon ulusunun Yunan ulusu ile yaşadığı tarihsel ve kimlik boyutundaki tartışmaları bu milliyetçiliği arttıran

bir diğer faktördür. Aynı faktör ise Arnavut milliyetçiliğini Makedonlara karşı körükleyen bir nitelik arz etmektedir. Bölgesel ve uluslararası baskılara da bir tepki olarak Makedonya Hükümeti, ülkede Makedon kimliğini aşırı derecede vurgulamaya çalışmaktadır. Bunun en önemli göstergelerinden biri Hükümetin başkentte yürütmeye başladığı Üsküp 2014 adlı çevre düzenleme projesidir ("Macedonia:...", 2011: 23). Bu projenin amacının şehre daha fazla bir anıtsal görünüm vermek olduğu ve köklü Makedonya tarihini göstermek olduğu belirtilmekteyse de asıl hedef Üsküp'ün merkezi noktalarına Makedon tarihine ait olduğu iddia edilen şahsiyetlerin heykellerini yerleştirerek Makedon kimliğini daha görünür kılmaktır. Ancak bu heykeller şehre estetik bir katkı sağlamaktan ziyade çeşitli semboller içermektedir. Bu durum da ülke içerisindeki etnik gerilimi arttırıcı bir sonuç doğurmaktadır. Zira heykellerin hem sayıca fazlalığı hem tercih edilen heykellerin tüm etnik grupları kapsamaktan uzaklığı bölge insanının yanı sıra yabancılardan da olumsuz tepkiler almaktadır (Emin, 2014: 26-27).

OÇA'a rağmen ülke genelinde Makedon ve Arnavutlar arasındaki çatışmalarda tamamen ortadan kalmış değildir. Örneğin Nisan 2015 tarihinde 40'a yakın etnik Arnavut, Kosova sınırına yakın Arnavutların çoğunluk olduğu Goşintse köyünde polis karakolunu ele geçirmiş ve Makedonya'da Arnavut devleti kurma talebinde bulunmuştur. Bu tarihten kısa bir süre sonra da büyük çoğunluğunu Makedon, Arnavut, Sırp, Türk, Roman ve diğer etnik nüfustan insanların yaşadığı Kumanova kentinde de çatışmalar yaşanmıştır. Mayıs 2015 tarihinde Makedonya güvenlik güçleri tarafından Sırbistan sınırından 10 km uzaklıkta bulunan bu Kumanova kentinde silah kaçakçılara yönelik bir operasyon düzenlenmiş ve çıkan çatışma da polisler dâhil çok sayıda kişi hayatını kaybetmiştir. Makedonya İçişleri Bakanlığı Sözcüsü Ito Kotevski, "yurtdışından gelen silahlı terörist bir grubun devlet kurumlarına saldırı düzenleyeceği yönünde istihbarat aldıklarını ve bunun üzerine bu gruba karşı operasyon gerçekleştirdiklerini" ifade etmiştir. Hükümet bu operasyon sonrasında iki günlük yas ilan ederken Başbakan'da silahlı örgütün devlet binalarına saldırarak ülkenin istikrarını bozmaya çalıştığını söylemiştir (Hürriyet, 2015). Makedonya'nın bu bölgesinde yaşanan gerilim nedeniyle yerel Arnavut etnik nüfus, Sırbistan'ın Arnavutların yaşadığı Preşevo bölgesine göç etmeye başlamıştır (İsmayılov, 2016: 2-3).

*Makedonya'daki İstikrarın Sürdürülebilirliğinin
Ohrid Çerçeve Anlaşması Bağlamında Analizi*

Bu çatışmaların ve zaman zaman gerilimlerin yaşandığı ve tarafların karşılıklı olarak anlaşmadan kaynaklı memnuniyetsizliklerini ifade ettiği ortamda OÇA uygulaması 17'nci yılını geride bırakmaktadır. OÇA sadece Makedonya iç siyaseti açısından değil Makedonya'nın bölge ülkeleri ve uluslararası örgütlerle özellikle AB'yle ilişkileri açısından da büyük önem taşımaktadır. AB OÇA'dan kaynaklı gelişmeleri izlediğini sıklıkla dile getirmektedir. Ayrıca OÇA, genel çerçevede çatışmaları da durdurucu etkisi dikkate alındığında olumlu bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Sadece Arnavut ve Makedon topluluklar değil Türkler gibi nüfus oranı daha düşük topluluklarda bu süreci olumlu bir adım olarak görmektedir (Hüsrev Emin, 2016). Örneğin bu konuda 1998-2008 yıllarını kapsayan Makedonya'da OÇA'a duyulan güven bağlamında bir saha araştırması yapılmış ve akademik bir yayımla da sonuçları paylaşılmıştır. Bu çalışmaya göre araştırmaya katılan beş kurumda (hükümet, parlamento, kamusal hizmetler, polis ve yargı) OÇA'ya yönelik genel güven düzeylerinin 2001 yılından sonra önemli ölçüde arttığı tespit edilmiştir. Genel çerçevede en büyük değişiklikler, hükümete, parlamentoya ve kamu hizmetine olan güven olgularında gözlemlenmiştir. Polis ve yargı kurumlarında ise çok iyi düzeyde değildir. Nüfusun etnik Arnavut bölümünün kurumlara duyduğu güven, 2001 sonrası dönemde en yüksek büyümeye sahip olmuştur. Etnik Arnavutlar arasında kurumsal güvenin artmasının en olası açıklaması, OÇA'nın uygulanmasının Arnavutlar içerisinde Makedon devletinin siyasi kurumlarına yönelik alguları üzerinde olumlu bir etki yaratmasıdır. Bunun temelinde ise Arnavutların OÇA ile kendilerini çatışmanın kazanımı olarak görmeleri ve Anlaşma'nın onlara daha fazla kontrol duygusu ve Makedon siyasal sistemine daha fazla dâhil olma hissi vermesidir (Aleksavska, 2015: 73). Ancak tüm bunlara rağmen OÇA, tam anlamıyla ne Arnavutları ne de Makedonya'daki diğer etnik grupları memnun edebilmiş değildir. Özellikle uygulamadan kaynaklı sorunlar ve sürecin yavaş gittiği yönündeki eleştiriler başta Arnavutlar olmak üzere azınlıkta kalan tüm etnik gruplarca dile getirilmektedir. Bu eleştiriler Arnavutlar arasında da bölünmelere yol açmaktadır. Örneğin Makedon siyasi hayatının yeni Arnavut partisi BESA (Ahde Vefa) koalisyonlarda yer alan mevcut Arnavut partilerini OÇA'nın uygulanmasından kaynaklı eksiklik ve yavaşlığı yeterince dile getirmedikleri gerekçesiyle eleştirmektedir (Memedi, 2016). Arnavutlar, anlaşmada güvence altına alınan hakların yeterli olmadığı ve tekrar gözden geçirilmesi gerektiğini savunurken, diğer etnik gruplar, örneğin Türkler) OÇA'nın yalnızca Arnavut azınlığın

haklarını garanti altına almasından kaynaklanan şikâyetlerini ifade etmektedirler (Paul, 2011; Trajkovski, 2012). Özellikle Türkler arasında OÇA'nın Makedonya'da iki milletli bir devlet algısı yarattığı eleştirisi dile getirilmektedir (Beki, 2016).

Ohrid Çerçeve Anlaşması sonrası süreçte Makedonya'da istikrar temelinde yapılan analizlerde şu noktanın da dikkate alınması gerekir. OÇA'nın öncelikli amacı 2001'deki mevcut çatışmanın tırmanmasını durdurmak ve o süreçte barışı sağlamaktır. OÇA'nın ikinci önemli amacı da şiddeti üreten, diğer bir deyişle etnik gruplar arası uzlaşmayı ortadan kaldıran ülkenin yapısal eksikliklerini gidermektir. Aradan geçen sürede OÇA çerçevesinde düşmanlıkların sona ermesi, af ve silahsızlanma, âdemi merkezîyet, devlet kurumlarında azınlıkların adaletli temsili, parlamento güvenceleri, üniversite eğitimi, dil kullanımı ve semboller konusunda ilerleme kaydedilmiştir. Böylelikle Makedonya'nın toprak bütünlüğü ve üniter devlet karakteri korunmuştur (Blazhevska, 2016). Ayrıca bu anlaşma üzerinde tarafların kararlılıkla durması AB ve ABD tarafından önemsenmektedir. Hiçbir ekonomik program siyasi istikrar olmadan ülkeye ilerleme getirmemektedir. Ülke içerisinde siyasi istikrar sağlanırsa ekonomik alanda da AB beklentilerini karşılayabilecek önemli adımlar atılabilecek ve bu adımlar AB üyeliğinin yanı sıra NATO üyeliği konusunda da etkili olacaktır (Bajrami, Iseni, 2014: 217).

SONUÇ

Etnik, dilsel, dinsel ve kültürel çerçevede heterojen bir yapıya sahip olan Makedonya'nın ekonomik ve siyasi anlamda yapısal sorunları henüz gideremediği görülmektedir. Coğrafi olarak çok küçük olmasına rağmen bu kadar çok çeşitliliği bir arada bulundurması Makedonya'daki gerilimlerin en önemli gerekçelerinden biridir. Bu durum ülke içerisinde özellikle iç siyaset alanında rekabeti, egemenlik mücadelelerini, güçlü milliyetçilikleri ve beraberinde gerilim ve çatışmayı getirmektedir.

Makedonya iç siyasetini belki de en fazla belirleyen faktör Arnavut ve Makedonlar arasındaki etnik rekabet ve gerilimdir. Bir taraftan çoğunluk olan Makedonların diğer Balkan uluslarında olduğu gibi milliyetçi ve popülist söylemlere başvurması öte yandan Arnavutların

*Makedonya'daki İstikrarın Sürdürülebilirliğinin
Ohrid Çerçeve Anlaşması Bağlamında Analizi*

OÇA çerçevesinde elde ettikleri kazanımları yetersiz bulmaları neticesinde Makedonya'da istikrarın tam olarak tesis edilemediği görülmektedir. Ayrıca Makedonya'da Arnavutların Kosova ve Arnavutluk sınırlarına yakın yerlerde yoğunlaşmaları oluşacak bir gerilimin kısa sürede bölge ülkeleri de içerisine çekmesine ve bölgesel bir tehlikeye dönüşmesine yol açma potansiyeli taşımaktadır.

OÇA, Makedonya'nın hem siyasi yapısını ve hem de demokratikleşme sürecini derinden etkilemiştir. OÇA sonrası süreçte zorluklar, belirsizlikler ve tam olarak karşılanmayan talepler olmakla birlikte eskiye oranla azınlık haklarının iyileştirildiği, özellikle yerel yönetimlerin daha fazla özerklik kazandığı ve dil özgürlükleri konusunda ciddi adımlar atıldığı görülmektedir. Ancak yukarıda da özetlendiği üzere, OÇA sonrası süreçte hedeflenen düzenlemeler tam olarak gerçekleştirilememiştir. Bu nedenle tarafların memnuniyetsizlikleri de devam etmektedir. Dolayısıyla bu süreç Ohrid üzerinde yeniden bir gözden geçirmenin yaşanmasını zorunlu kılmaktadır. Bu gözden geçirme süreci Makedonya Cumhuriyeti'nin siyasi ve sivil mekanizmalarında kısmen başlatılmıştır, ancak aralıklarla yaşanan gerilimlerin büyümeden bir an önce son bulması ve ülke içerisindeki istikrarın tam anlamıyla sağlanması adına bu süreçte kararlılıkla durulması, hızlandırılması ve gerekirse uluslararası yapıların da desteğinin alınması yerinde olacaktır.

175

IJSI 11/1
Haziran/
June
2018

KAYNAKÇA

Adamson, Kevin; Dejan Jovic (2004). "The Macedonian-Albanian political frontier: the re-articulation of post-Yugoslav political identities". *Nations and Nationalism*, 10 (3), 293-311.

Aleksovska, Marija (2015). "Trust in Changing Institutions: The Ohrid Framework Agreement and Institutional Trust in Macedonia". *East European Quarterly*, 43 (1) : 55-84.

Bajrami, Demush ve Arburim Iseni (2014). "The Challenge of (Non) Implementation of the Ohrid Framework Agreement in The Republic of Macedonia". *European Scientific Journal*, 10 (10), 203-218.

Beki, Süleyman (2016). ENSAR Derneği Başkanı, kendisiyle 29 Kasım 2016 tarihinde gerçekleştirilen mülakat.

Bell, Imogan (2003). *Central and South Eastern Europe 2004*. UK: Routledge.

Biberaj, Elez (1998). *Albania In Transition: The Rocky Road To Democracy*. Westview Press: Boulder.

Blazhevskaja, Irina Cudoska (2016). Faculty of Political Science and Diplomacy, FON-University, Skopje, Macedonia, Irina Cudoska Blazhevskaja ile 30 Kasım 2016 tarihinde yapılan mülakat.

Brunnbauer, Ulf (2002). "The Implementation of the Ohrid Agreement". *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe (JEMIE)*, Centre for the Study of Balkan Societies and Cultures (CSBC) University of Graz, 1, <http://www.ecmi.de/jemie/download/Focus1-2002Brunnbauer.pdf> (Erişim Tarihi 30.01.2016)

CIA The World Factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mk.html> (Erişim Tarihi 13.03.2016).

Dehari, Fatmir; Fiona Todhri (2015). "Unemployment in Ethnic Groups in Macedonia, Ohrid Agreement Kicevo's Case". *Anglisticum Journal (IJLLIS)*, 4 (1), 41-48.

Emin, Hüsrev (2016). MATUSİTEB Genel Başkanı olarak kendisiyle gerçekleştirilen 29 Kasım 2016 tarihinde gerçekleştirilen mülakat

Emin, Nedim (2014). "Makedonya Siyasetini Anlama Kılavuzu", *Seta Rapor*, http://file.setav.org/Files/Pdf/20141030171352_makedonya-siyasetini-anlama-kilavuzu-pdf.pdf (Erişim Tarihi 22.02.2016)

Erol, Mehmet Seyfettin (2007). "Makedonya Sorunu'nun Temel Dinamikleri". *Balkanlar El Kitabı, Cilt II-Çağdaş Balkanlar*, Osman Karatay, Bilgehan A. Gökdağ (Der.), Ankara: Karam&Vadi Yayınları.

**Makedonya'daki İstikrarın Sürdürülebilirliğinin
Ohrid Çerçeve Anlaşması Bağlamında Analizi**

Gülboy, G. Pınar (2012). "Makedonya'da Arnavut-Makedon Çatışması ve Ohrid Anlaşması". *Türkiye-Makedonya İlişkileri*, Yeliz Okay, Tuncay Babalı (Eds.), İstanbul: Doğu Kitabevi, 101-116.

Hürriyet, "Makedonya'da UÇK çatışması", 11 Mayıs 2015, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/makedonya-da-uck-catismasi-28969481> (Erişim Tarihi: 23. 04. 2016)

http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/the_former_yugoslav_republic_of_macedonia/framework_agreement_ohrid_130801_en.pdf (Erişim Tarihi 12.03.2016).

http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/2013/macedonia#.U3_H2NJ_s1Y (Erişim Tarihi 23.07.2014)

<http://www.mfa.gov.tr/makedonya-siyasi-gorunumu.tr.mfa> (Erişim Tarihi 15.03.2016).

http://www.servat.unibe.ch/icl/mk00000_.html (Erişim Tarihi 23.12.2015)

Ismayilov, Elnur (2015). "Makedonya: Batı ile Rusya'nın Çıkarlarının Çakıştığı Yeni Bir Saha Mı?", *Bilgesam Analiz Avrupa*, No 2016, <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-66-20150526371216.pdf> (Erişim Tarihi 14.01.2016).

Koneska, Cvete (2014). "After Ethnic Conflict-Policy-making in Post Conflict Bosnia and Herzegovina and Macedonia", *Southeast European Studies*, England.

Kotsevski, Sreten (2014). "Yerel Seviyede Etnik Topluluklar Hakları Gerçekleşmesi Ve Korunması - Deneyimler ve Öneriler", *OSCE, Üsküp*.

Kut, Şule (2005). *Balkanlarda Kimlik ve Egemenlik*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay.

"Macedonia: Ten Years After The Conflict", *International Crisis Group, Europe Report No.212*, 11 August 2011.

Maliki, N. (2006). "Balkanlar: Makedonya'nın Yeni Düzeni: Ohri Çerçeve Anlaşması'nın Beşinci Yıldönümü". *Düşünce Gündem Dergisi*, 30.

Mandacı, Nazif (2007). "Turks of Macedonia: Travails of the 'Smaller' Minority". *Journal of Muslim Minority Affairs*, 27 (1), 5-24.

Mandacı, Nazif (2008). "Makedonya Cumhuriyeti'nde Arnavut Makedon Etnik Çatışması ve Ohri Süreci", (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Mandacı, Nazif (2012). "Makedonya". *Çağdaş Balkan Siyaseti*, Murat Necip Arman, Nazif Mandacı (Eds.), Ankara: Gazi Kitabevi, 205-234.

Memedi, Recep (2016). BESA parti üyesi, BAP Projesi çerçevesinde Makedonya'da gerçekleştirilen saha çalışmasında kendisiyle gerçekleştirilen mülakat (29 Kasım 2016).

Netkova, Bilyana P. "Makedonya Anayasasına Göre Milliyetlerin Durumu ve Hakları", Erol Tufan (çev.), 207-208, <http://www.iudergi.com/tr/index.php/guneydogu/article/view/1080/869>, (Erişim Tarihi 23.10.2014).

Ohrid Çerçeve Anlaşması'nın orijinal tam metni, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/the_former_yugoslav_republic_of_macedonia/framework_agreement_ohrid_130801_en.pdf (Erişim Tarihi 12.03.2016)

Ordanoski, Sašo; Aleksandar Matovski (2007). "Between Ohrid and Dayton: The Future of Macedonia's Framework Agreement". *Südosteuropa Mitteilungen*, 4, 48-50.

Paul, Amanda (2011). "Macedonia's EU, NATO dreams: Forever deadlocked?", *Today's Zaman*, <http://www.todayszaman.com/columnist-238662-macedonias-eu--nato-dreams--forever-deadlocked.html>, (Erişim Tarihi 25.09.2013).

Poulton, Hugh (1995). *Who are the Macedonians?*. UK: C.Hurst and Co.

Poulton, Hugh, (1993). *Balkanlar, Çatışan Azınlıklar Çatışan Devletler*. İstanbul: Sarmal.

Rocha, Inma Perez (2003). "Macedonia after the Ohrid Agreement". *Instituto Galego de Analise e Documentacion Internacional (IGADI)*, http://www.igadi.org/artigos/2003/ipr_macedonia_despois_do_tratado_de_ohrid_us.htm (Erişim Tarihi 21. 03. 2016)

Trajkovski, Miki (2012). "Ohrid agreement faces criticism, 11 years later", *SETimes*, http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/en_GB/features/setimes/features/2012/08/22/feature-03, (Erişim Tarihi 25.09.2013).

Treneska-Deskoska, Renata (2017). "Accommodating Multilingualism in Macedonia". *Social Inclusion*, 5 (4): 60-68.

Tufan, Şirin (2015). "On Multi-Ethnicity, Multilingualism and Language Policy In The Republic of Macedonia". *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (2), 6-31.

Yerasimos, Stefanos (1994). *Milliyetler ve Sınırlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Zahariadis, Nikolas (2003). "External Interventions and Domestic Ethnic Conflict in Yugoslav Macedonia". *Political Science Quarterly*, 118 (2), 259-279.

*Makedonya'daki İstikrarın Sürdürülebilirliğinin
Ohrid Çerçeve Anlaşması Bağlamında Analizi*

SUMMARY

The Republic of Macedonia, which declared its independence during the disintegration of Yugoslavia, is a Balkan country in which different ethnic, linguistic and religious groups live together. However, there have been a number of problems between Macedonians, which constitute the majority in the country, and other ethnic groups (Albanians, Bulgarians, Greeks, Turks, Romans, etc.) since the declaration of independence in 1991. These problems, which can be categorized as education in mother language, free expression of ethnic identities, political participation rights on the basis of their ethnic identity, self-governing rights, etc., turned into conflicts in the midst of 1990s and in the early 2000s. These conflicts, notably Tetovo (Kalkandelen) and Skopje, accelerated the process toward the Ohrid Peace Agreement (the OFA).

The OFA is a peace agreement signed on 13 August 2001 between the government of the Republic of Macedonia and Albanian representatives living in this country. The agreement was signed in the city of Ohrid, on the south-west of Macedonia, and got the name of this city. The OFA was forged after a series of interviews with representatives of Albania and Macedonia, called Ohrid negotiations. Besides, the representatives of the European Union and the United States of America took part in the process.

The OFA ended the ethnic conflicts in 2001 in Macedonia, and established a peaceful environment. There have been many changes both in the Constitutional and legal grounds and in the field of ethnic rights in practice since the signing of the agreement. This agreement has brought innovations especially in the use of language in the country. The language or languages spoken by more than 20% of the population in Macedonia have gained official language status along with Macedonian. Currently, this applies only to Albanians. Other ethnic groups in Macedonia cannot benefit from this clause of the agreement (for example, at the local level, Turks can use Turkish as an official language if the provincial councils decide unanimously).

The OFA emphasizes that political violence cannot be used at all, and only peaceful solutions be accepted so that the Republic of Macedonia has a stable and democratic future. The agreement is designed to ensure that civil society develops in peace and harmony for all Macedonian citizens. In this framework, a number of political and constitutional arrangements have been made to meet the equality demands of ethnic Albanians. The OFA have ensured that the Albanian be used as the official language, and provided with university education opportunities for those who speak different languages from Macedonians. In addition, the agreement have required adding the phrase to the Constitution that the state grants rights and responsibilities, and have provide with "equal representation" in public institutions to be one of

constitutional principles. Also, NATO troops gathered weapons of armed groups of Albanians such as KLA thanks to the agreement.

Albanians have gained the right to use their mother tongue in parliaments and courts within the framework of the agreement. In regions where the Albanian population is above 20 per cent, educational and health services and budget planning have been under the control of Albanian local authorities. Also, Albanians have been given the right to use their mother tongue and national symbols in these regions, and 25 per cent of the Macedonian army have been made up of Albanians. Many of the legislative amendments have enacted during the period since the OFA was put in practice. Many of those who left their homes have returned, and some of the settlements damaged in conflicts occurred in 2000 have been partly repaired. During the first five years of the OFA, local governments and municipalities have achieved success in areas of management, finance and structural development. In addition, though insufficient, some steps have been taken regarding the security organization, the ministry of defence, state administration, public administration and public services for those who do not form the majority. Therefore, the OFA has been effective in the political and social field of Macedonia after 2001, and the political and social rights of Albanians, mostly living in Macedonia, have been tried to be corrected. However, the agreement includes other ethnic communities living in Macedonia (especially the Turks, the largest ethnic group after Albanians). There is no ethnic group distinction in the agreement, and only the expression "Citizens of Macedonia" is used. Nevertheless, since the main concern is to have brought to an end conflicts between Albanians and Macedonians, there have been no significant improvements in other ethnic-linguistic and religious minorities.

While the OFA is evaluated as positive and sufficient by the Macedonians in general, Albanians are not fully satisfied with the changes experienced because political debate is still continuing despite that fact the positive developments have been made since the OFA was signed. The Albanians claims that the amendments brought about by the framework agreement are not immediately put into practice, and that the number of Albanians is low in law enforcement and civil servants, and that there are problems about education, cultural and self-government rights. In this context, despite the peaceful environment created by the OFA in Macedonia, it is observed that there have been sporadic troubles and skirmishes in Macedonia since the midst of 2000s. In this process, it is observed that radical and nationalist Albanians have come forward, and they have resorted to violence in the context of federal system rhetoric, or used "Great Kosovo" discourse as a threat.

Consequently, stability in the Balkans is constructed mainly based on agreements like Ohrid, Dayton, and under the supervision and support of

*Makedonya'daki İstikrarın Sürdürülebilirliğinin
Ohrid Çerçeve Anlaşması Bağlamında Analizi*

organizations such as the UN, the NATO and the EU. It is clear that a conflict to be emerged in any Balkan country will spread to all Balkans. The OFA has significantly affected political structure and democratization process in Macedonia. Minority rights have been improved; especially, the local governments have gained more autonomy; and serious steps have been taken about language freedoms since the OFA was reached. However, as summarized above, the targeted regulations could not be fully implemented in the post-OFA period, and both sides have dissatisfaction regarding the process. So, a re-examination is essential. This process has been partly initiated by the political and civilian mechanisms of the Republic of Macedonia; however, it is to the point that the process should be accelerated, and international structures should give concrete support to this processes to stop sporadic conflicts before they spread.

181

IJSI 11/1
Haziran/
June
2018

